

Թեամբ, բազում աշխատութեամբ եւ յոքնատանջ երկաւք. քաջահաւատ յուսով եւ քրիստոսասէր բաղձանաւք, գրեցի զսուրբ աւետարանս զայս ի փրկութիւն կենաց ինձ եւ եղբաւր իմոյ Աստուածաւորոյ. եւ ի լուսաւորութիւն հոգւոց մերոց, գանձ յաւիտենական եւ անկապուտ ձօնութիւն, յիշատակ մեզ եւ ծնաւդաց մերոց եւ ամենայն զարմից. ի պայծառութիւն սրբոյ Եկեղեցւոյ եւ յուրախութիւն Ուխտի մանկանց նազելի զարմից Նոր Սիոնի: Եւ գրեցաւ սա յրեւոյր եւ յստոյգ աւրինակէ. ամենայն արհեստիւ լի եւ պատարուն. բան եւ անհատ. հրաման եւ ստորատ. միջնակաւոր եւ վերնակէտ: Եւ գրեցաւ սա փոքրագոյն հասակաւ, վասն դիւրաբարձիկ լինելոյ ի շրջանապտոյտ եւ ի խռովասէր ժամանակիս եւ ի դառն դիպող աւուրցս բերմանց: Եւ արդ աղաչեմ զաստուածային դասս քահանայութեանցդ, որք ընթեռնուք եւ լուսաւորիք եւ փարթամանայք անթափելի ձօնութեամբ յայսմ հրաշապայծառ եւ յաստուածային մատենէ յիշեալիք ի գերամարութեւ եւ յերկնաթռիչ աղաւթս ձեր առաջի կենդոյն քրիստոսի զամենամեղս Ղազար գրիչ. եւ զեղբայր իմ զԱստուածատուր քահանայ, որ միշտ սպասաւորէ մերում տկարութեանս, եւ զծնաւորսն մեր: Յիշեալիք ի քրիստոս զգիտնական եւ զարդիւնական վարդապետ մեր զԿոստանդ, որ եղեւ մեզ վանատու եւ հանգուցիչ, եւ պատճառ այսմ իրագործութեանս, զոր արժանի արասցէ քրիստոս ընդ երջանիկ սուրբ վարդապետի վերադասել ի խորանսն լուսոյ: Յիշեալիք եւ զտէր Յակոբոս եւ զհայր Արիստակէս եւ զՍտեփանոս միայնակեաց եւ զԹորոս նորին սպասաւոր. զհայր Աստուածատուր եւ զՊապանուն. որոց ողորմեսցի քրիստոս Աստուած:

Յիշեալիք եւ զվարդապետսն մեր. զԱռաքեալն, զԽաչատուր, զԿարապետն, զՅովհաննէս ծեր, զՎարդան, զՅովսիկն, եւ զհայրն իմ զՍարգիս եւ զմայրն իմ քրիստոսասէր, նա եւ զամենեւեան, որք հոգւով միաբանեալ են ընդ մեզ, զկենդանիս եւ զմեռեալս:

Այլ որ տէրդ ես ամենայնի դու ողորմութեամբ զսիւրդքս յիշեցելովքն արժանաւորեալոյն սուրբ արքայութեանդ եւ քեզ փառք ընդ հաւր եւն: Այլ եւ որք ընդաւրինակէք, աղաչեմ յիշեալիք միով Տէր ողորմեայիս եւ զիմն անուն ի Տէրն յիշատակի:»

Բուն գրչէն. «Ի Թագաւորութեան մերոյ ազնւաբարեպաշտ արքային Աւանի, ի նահանգին Կիւրիկիոյ:»

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ. Գրչագիրս մին է մատենագրարանիս հնագոյններէն: — Յիշատակարանէն յետոյ գրուած է «Աւետարանացոյց քստ հրամանի գրոցի, որ է ցուցակ ընթերցուածոց աւետարանի» ի տէրունի աւուրս. դժբախտաբար ծննդ. ճրագալոյցի օրէն մինչեւ նոր կիրակի ժամանակաշրջանին կայ՝ յաջորդ մասը պատառած ըլլալով:

Գրչագրիս սկիզբի կողմի պահպանակին բովանդակութիւնն է Ագաթանգեղոսէն եւ Կիւրղի Կոչուսի ընծայութենէն:

13.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

ՈՒԾ = 1201:

ԹՈՒՂԹՔ՝ 217: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՔ՝ 30 × 22 × 6: — ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ երկսին: — ՏՈՂԹ՝ 24: — ՆԻՒԹ՝ ԹՈՒԹ՝: — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: — ՄԱԳԱՂԱԾԵԱՅ ՊԱՆՈՒՄԱՆՔ՝ սկիզբն ու վերջն մէկ մէկ թերթ: — ՀԱՆԳԱՆՔ՝ քայքայուած, մկտուած: — ԳԻՐ՝ անցման գիր: — ԿԻՍՏՈՐԱՆՔ՝ շորս աւետարաններուն աղջեւը. պառզ թայց՝ սիրուն: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1201: — ԳՐԻՉ՝ Յովհաննէս: — ԺԱՂԿՈՂ՝ Սարգիս: — ՏԵՂԻ՝ Ս. Գրիգոր ի Դարանաղիս: — ՏԵՐ՝ Ղազար վարդապետ: — ՅԻՇԱՏԱԿԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ տե՛ս վարդ: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ՝ Նորքիմ Սեփակաւորութիւն Ս. Հրեշտակապետի, այժմ՝ Ս. Նշանի:

Մատենան է՝ Ա-Էրարան:

ՅԻՇԱՏԱԿԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Իւրաքանչիւր աւետարանի վերջն կան յիշատակարաններ, որոնք բոլորովին նոյն են թիւ 21 գրչագրի յիշատակարաններուն հետ, հաղիւ մէկ կամ երկու անուն տարբերութեամբ. վասն զի, ինչպէս վերեւի մանրամասնութիւններէն կը հետեւի, երկու գրչագիրները նոյն տեղոյ՝ նոյն ժամանակի եւ նոյն ստացողի կը վերաբերին: 118րդ էջին վրայ միայն կ'երբորդուի հետեւեալը, որ չկայ միւսին մէջ. «Յայսմ վայրի աղաչեմ յիշեալիք զխաչաղբայր որ բազում սէր եցոյց առ մեզ:»

Նշանակն 195րդ էջն կայ. «Յայսմ վայրի եկն ծերունի միայնակեացն Մարտիրոս եւ եբեր մեզ տաք բաղարջ ի պատճառս սիրոյ, հասուցէ նմա Տէր:»

Էջ 426. «Յովհաննիսի մեղապարտ գրչի ողորմեսցի քրիստոս Աստուած, եւ ծնաւդաց իւրոյ եւ եղբարց եւ համաւրէն հաւատացելոյ կենդանեաց եւ մեռելոց:» Բուն յիշատակարանը գրեթէ թ. 12 ի բովանդակութիւնն ունի, ուստի զանց կ'առնուի:

14.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

ՈՒԾ = 1566:

ԹՈՒՂԹՔ՝ 170: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՔ՝ 28 × 19 × 6: — ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ երկսին: — ՏՈՂԹ՝ 26: — ՆԻՒԹ՝ ԹՈՒԹ՝: — ՄԱԳԱՂԱԾԵԱՅ ՊԱՆՈՒՄԱՆՔ՝ շորս: — ՀԱՆԳԱՆՔ՝ բոլորովին մաստուած: — ՆԿԱՐՔ՝ անարժէք: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՈՒԾ = 1566: — ԳՐԻՉ՝ Գրիգոր Երեւ: — ԺԱՂԿՈՂ՝ գրիչ: — ՏԵՂԻ՝ Յամոս գիւղ: — ՏԵՐ՝ գրիչ: — ՅԻՇԱՏԱԿԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ էջ 239:

Մատենան է՝ Ա-Էրարան:

ՅԻՇԱՏԱԿԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. էջ 239. բուն գրչէն. «Փառք եղակի անճառելոյ... Արդ ի վերջին աւուրս յետեւալ ժամանակիս, ի թուականութեանս Հայոց ՌԺԵ. ի բունակալութեան Սուլթան Սուլէյմանին եւ կաթուղիկոսութեան Տէր Խաչատուրին, ի յերկիրն ի Մելիտին ի գիւղն Յամոսի ի դուռն սուրբ Փրիչին եւ սուրբ Աստուածածնի եւ սուրբ Սարգսի գրեցաւ սուրբ աւետարանս ձեռամբ

անպիտան հողեկա Գրեգոր Երեցիս՝ ի յիշատակ
եւ հաւրն Մղտեիս Փոլատին եւ մաւր Խանդուտին
եւ որդւոյն Թորոսին, Մարտիրոսին եւ եղբաւրն
Մուղամին եւ կնոջն Մանային եւ ինձ անարժան
Գրեգոր դրչի, որ գրեցի եւ ծաղկեցի եւ կազմեցի
(... Բէբէ Տէ պատմութեան շարքէն յիշատակարանն
իւ Տէպ Բէբէ):

(Շարքէն-Բէբէ) Թորոս Նորիս Նորիս Նորիս Նորիս Նորիս

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՓՆՏՈՒՆԸ ԹՈՒՆԵԿԱՆ ՄԸ

Գալէմբարեան «Սարգիս Արքեպ. Սարա-
ֆեան եւ իւր ժամանակը», վերնագրով հրատա-
րակած էր «Հանդիսիս», մէջ շարք մը յօդուած-
ներ, որոնց առաջնոյն մէջ (1907, էջ 205, 206)
նառաջ բերելէ վերջը այն սխալ թուական-
ները, զորոնք մէկ քանի հայ հեղինակներ նշա-
նակած են յիշեալ Արքեպիսկոպոսին կաթողիկէ
հաւատոյ դաւանութիւնը տալուն համար, կը
յարկէ «սակայն իմ ձեռքս գտնուած պաշտո-
նական մէկ թղթոյ համեմատ» Սարգիս Հոռմայ
եկեղեցւոյ դաւանութիւնը պաշտօնապէս զրով
տուած է 1743 թն, երբ Զմիւռնիոյ մէջ Երու-
սաղեմայ համար նուէրներ կը հաւաքէր:

Հոս յառաջ բերուած թէ տարին է թէ
տեղը շատ ճիշդ են, ինչպէս պիտի տեսնենք,
բայց նման կարեւոր դէպքի մը ուրիշ էական
պարագաներն ալ փափագելի է գիտնալ, ահա
թէ այս մասին ինչ կը տեղեկագրուի P. Clemente
da Terzorio ի գրած Le Missioni del Minori
Cappuccini ուսումնասիրութեան Գ. հատորի
մէջ (100—103):

Յեցեալ պաշտօնական եւ անկասկածելի
վաւերաթուղթերու կ'ըսէ Terzorio թէ Սարգիս
հաւատոյ դաւանութիւնը տուած է 1743, Յու-
նուար 29 թն Զմիւռնիայ Ս. Պողոսկարոյ պար-
զեցւոյ մէջ, հայ-կաթողիկէայ ծխարանի պար-
տադրած ձեւին համեմատ, առաջի Կ. Պողոսեցի
(հայազգի) Ստեփանոս կնգազկր կրօնաւորի եւ
ի ներկայութեան ուրիշ հինգ նմանապէս կնգա-
զկր կրօնաւորներու, որոնցմէ ի մասնաւորի յի-

շելու է Զմիւռնիայ Առաքելական փոխանորդը,
P. Girolamo da Peraino:

Սարգիս Արքեպ. Նոյն օրն իսկ շրկած էր
ի Հոռմ իտալերէն նամակ մը, զոր արժան է
կարդալ: Հանդիսի մէջ (էջ 206) հրատարա-
կուած իտալերէն նամակը՝ ուրիշ բան չ'երեւիր
եթէ ոչ պատասխան անոր գրութեան:

Ահա այս նամակս եւ յարակից հա-
տուածները՝

«Nel 1742 troviamo Superiore a Smirne
il p. Michele da Parigi.

15. Egli è sotto il governo di questo
Superiore che avvenne la celebre conver-
sione di Sergio arcivescovo di Cesarea e
legato del patriarca armeno di Gerusalemme.
Era Sergio uomo insigne per dottrina e
adorno di singolari prerogative. Favorito
da Dio di larghi doni e aiutato dai Missio-
nari, conobbe e dedestò in pari tempo gli
errori armeni, correndo ai Cappuccini, per
abbrecciare la religione cattolica.

Era il giorno 29 gennaio del 1743,
quando Sergio, fermo nel proposito fatto
d'abbandonar lo scisma, tutto raccolto e
raggiante di gioia, s'avviava alla chiesa
di s. Policarpo. L'aspettava il p. Stefano
da Constantinopoli, Missionario Ap. Cappuc-
cino, per riceverna l'apresenza di Gerolamo
Lanza, Vicario Apostolico di Smirne, del
p. Michele da Parigi Superiore, e dei Mis-
sionari Cappuccini Andrea da Buto, Aga-
tangelo e Stefano, l'arcivescovo Sergio, fece
nelle mani del suddetto p. Stefano, la solenne
professione di fede, secondo il rituale armeno
cattolica e venne assolto dall'eresia¹.

16. Di là, lo stesso giorno, Sergio
convertito, scriveva la seguente lettera a
Roma:

«Al più alto di Sinai, Impareggiabile
Benedetto XIV Santissimo Papa elettissimo:
che pienissimamente possiede la somma
Monarchia, e il Primato della Sede della
cattolica chiesa inespugnabile: godendo

¹ In nomine Jesu Christi. Amen.

Anno Domini millesimo septingentesimo qua-
dragisimo tertio, mensis Januarii vigesima nona, co-
ram Rev. mo Patre Hieronimo Lanza a Peraino Vica-
rio Apostolico Smirnae, ac Patribus Michaelae Parisino
Superiore huius missionii Capucinatorum Smirnen-